

ХРИСТИЯНСЬКІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

М.Я.Гуд, І.П.Любарська

Анотація. В статті висвітлюється проблема християнських основ формування особистості дитини дошкільного віку через засоби духовності, милосердя, доброти.

Ключові слова: християнство, духовність, формування, милосердя, гуманність.

Анотация. Статья посвящена проблемам христианских основ формирования личности ребенка дошкольного возраста средствами духовности, милосердия, гуманности.

Ключевые слова: христианство, духовность, формирование, милосердие, гуманность.

Summary. The article enlightens the problem of Christian principles in forming of individuality of the child at pre – school age by means of spirituality, clemency, kindness.

Key words: Christianity, spirituality, forming, humaneness, clemency.

Постановка проблеми. Відродження християнства – одна з найважливіших умов виживання українського народу як нації. Сьогодні ми часто оперуємо поняттями «християнство», «духовність», «моральність», «гуманність». Християнство, духовність – це ті складові, які роблять людину духовно багатого, морально чистою, милосердною, красивою душею, гуманною. За часів наших предків сформувалося уявлення про духовне як таке, що пов’язане з вірою в Бога. Звідси походять терміни «духовна культура», «духовність», «духовна музика» тощо.

Ідеологія минулого століття була спрямована на те, щоб відокремити християнство, духовність від віри в Бога, прив’язуючи її до віри в Людину, а також визначити це як гуманістичний компонент. Тому зараз є актуальними завдання відродження християнства, духовності, прагнення до найвищих гуманістичних ідеалів, справедливості, добра; готовність поступитися власним інтересам заради інших (навіть тоді, коли цього ніхто не може оцінити), безкорисливо робити добро і триматися якомога далі від зла.

Формування християнських основ духовної культури дошкільників є важливою проблемою, яка обумовлена вихованням у дітей гуманного ставлення до старших, однолітків та малюків. Отож, формування християнських основ слід починати ще в родині, змалечку. Найкращими засобами стають рідна природа, мистецтво, культура рідного народу, моральні традиції, де присутні турбота про тілесне і духовне здоров’я дітей.

Аналіз сучасних досліджень та публікацій. Розкриттям аспектів християнських основ у формуванні особистості дитини займалися педагоги, психологи, філософи минулого і сучасності. Так, Гегель пробував вибудувати філософію світового «духу», «духовності», а В.Соловйов християнство, духовність визначає як об’єкт волі та добра. На засадах християнства базувалася українська народна педагогіка (К.Ушинський, М.Пирогов, Г.Ващенко, В.Зеньківський, С.Русова тощо). Пізніше даному питанню надавали значення Г.Сковорода, Т.Шевченко. Наразі цією проблемою займаються А.Богуш, М.Марусинець, Н.Лисенко, Г.Сухорукова, Н.Химич, О.Барабаш. Аналіз праць вчених доводить, що формування основ християнства, духовності зосереджується на проблемі християнської моралі, шляхи впровадження якої в дію залишаються ще у процесі розгляду.

Тому **метою нашої статті** є дослідження впливу християнських норм моралі на формування особистості дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні звернена увага на те, що слід вводити дитину в світ духовності, сформувати базис особистісної культури як передумову подальшого зростання дитини [2, с.13]. Тому формування всебічно розвиненої особистості зі стійкими моральними принципами – головна мета дошкільного виховання й освіти загалом. Нині відбувається криза моралі, яка пронизує всі сфери нашого життя і характеризується негативними чинниками (злочинність, жорстокість, наркоманія, розпуста, егоїзм тощо). Сьогодні відхилення від норми стало нормою життя. Це є загрозою для України. Нині заслуговує на увагу позиція представників християнської Церкви, яка переконує в тому, що без відродження християнської моралі молодь приречена на духовну деградацію і знищення. Отож сьогодні необхідно повернутися до християнських виховних ідеалів Добра і Любові.

Той соціум, у якому зростає і розвивається сучасна дитина, не може не тривожити вдумливих і

відповідальних батьків, вихователів, учителів: нівелювання моральних законів, повсякденне порушення загальнолюдських норм поведінки, нав'язування жорстокості, безкультур'я, егоїзму, фізична слабкість тощо. Суспільство не може миритися з цим і все більше наполягає на впровадженні гуманістичних пріоритетів у вихованні. Відродження християнських ідеалів любові, добра, злагоди, миру чи не єдиний порятунок від все більшої жорстокості сьогодення. Існує думка, якщо з дитинства не прищепити людині основ духовності, то вона виросте німою і сліпою.

За твердженням професора психології та педагогіки, протоієрея Василя Зеньковського, «відсутність релігійного виховання в дитинстві неодмінно позначиться на характері дорослої людини. Дитина надзвичайно чутлива до релігійних вражень. Вона інстинктивно прагне до всього, що розкриває перед нею красу довкілля. Заберіть це в малюка – і його душа зів'яне; маля залишиться в спорожнілому світі з його дріб'язковими інтересами та потребами. Щось подібне відбувається з тілом: якщо дитина живе в похмурому, вологому приміщенні, вона зростає кволою та бліденькою, без сил і радощів у своєму тілі» [4, с.14]. Так писав учений у світлі християнської антропології ще в 1934 році, наполягаючи на тому, що подолання педагогічного натуралізму, залучення ідей християнської антропології до розв'язання основних життєвих проблем – одне з найважливіших завдань педагогіки дитинства.

Історично українське виховання завжди було глибоко християнським і церква відіграла у ньому важливу роль. Але слід зауважити, що церква відокремлена від держави. Це зафіксовано в ст.35 Конституції України, де сказано: «Церква і релігія організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова» [3, с.13]. Отож, йдеться про християнську морально-етичну культуру, про філософію християнства, що мають вільно впроваджувати в життя людини згідно її права на свободу світогляду й віросповідання, яке гарантоване тією ж статтею Конституції. Як бачимо, церква відокремлена від держави, але вона не відокремлена від культури і від суспільства. Отже, ніхто не може змусити дитину прийняти віру чи заборонити пізнавати основи релігії, але жити духовним життям повинен кожен. Виховання духовної та моральної особистості було головним пріоритетом ще з часів прийняття християнства в Київській Русі [9, с.3]. Тоді церква активно впливала на політичне та культурне життя держави. На засадах християнства базувалась українська народна педагогіка (О.Духнович), національна філософія (Г.Сковорода, П.Юркевич), педагогіка (К.Ушинський, М.Пирогов, В.Зеньківський, Г.Ващенко, С.Русова). Вагомий внесок у виховання духовності зробила С.Русова. Саме з її «легкої» руки в українських садках було створено підмурак християнської моралі [5, с.115]. Один із принципів, визначених Русовою, полягає в тому, що атмосфера дитячого садка має бути пройнята національним духом свого народу і виростати з демократичного ґрунту. Вона наголошує на складності духовного виховання маленької дитини – це потребує відповідальності, особливої уваги дорослих [5, с.116]. Усі твори С.Русової перейняті гуманним духом Християнського вчення, Божих заповідей. Педагог акцентує увагу, що на мудрій моралі має ґрунтуватися життя цивілізації. Саме в цей період ми, закладаючи світоглядні основи майбутньої особистості, маємо можливість сіяти в душу кожної дитини зерна високої духовності, що в юному та старшому віці дасть багатий урожай. Адже дитина-дошкільник відкрита на Добро. Тому впровадження основ християнської культури у цьому віці допоможе закласти духовний фундамент зростаючої особистості.

На думку М.І.Пирогова: «...тільки той може мати щирі переконання, хто привчений з ранніх років проникливо дивитись в себе, хто привчений з перших років щиро любити правду, стояти за нею горою і бути невимушено відвертим як з наставниками, так і з ровесниками. Без цих властивостей ви ніколи не досягнете ніяких переконань. А ці властивості досягаються вірою, натхненням, моральною свободою думки» [6, с.101].

Оригінальний підхід до розуміння християнства виявив педагог К.Д.Ушинський, який стверджував, що «є один ідеал досконалості... це ідеал, представлений нам християнством... Воно дає життя і вказує найвищу мету будь-якому вихованню, воно ж і повинно служити для виховання... джерелом світла й істини. Це незгасимий світоч, що йде вічно, як вогняний стовп у пустелі, попереду людини й народів; за ним повинен прямувати розвиток народності й істинне виховання, що йде разом з народністю» [8, с.164]. Тобто релігійне виховання слід розглядати як процес творення моральних і духовних засад на вічних, божественних і найвищих загальнолюдських принципах.

Минають століття, змінюються соціальні умови, а заповіді Божі вічні і дотримання їх – це кінцева мета довшеної духовності дорослої високоморальної людини. Майже століття духовної темряви породило покоління людей далеких від духовних, культурних, народних традицій. Разом з тим вони є батьками сучасних дітей. «Найкраще виховне місце – батьківський дім, а найкраща вихователька й наставниця – рідна мати» [7, с.182-183] – переконував К.Д.Ушинський. Звідси стає зрозумілим, чому

так багато проблем у нашому вихованні.

Духовне зубожіння сучасної сім'ї, а інколи її моральна руйнація і призвели до того, що за дитячу душу просто забули. Сучасна дитина потребує, як ніколи, більше основ духовного розвитку, ніж фізичного. Це розуміють усі сучасні вчені, лікарі, педагоги, психологи: А.Богуш, Г.Беленькая, О.Каплуновська, О.Кононко, М.Мельничук, М.Марусинець, які сходяться на тому, що виховання на християнських засадах – основа формування особистості дитини.

Алла Богуш підкреслює, що першочергове завдання батьків, педагогів – зберегти в душі дитини Божественну благодать, довіру до Творця, допомогти малюкові зрозуміти й свідомо прийняти християнські моральні закони та принципи [1, с.3].

В основі духовного виховання Олена Кононко виділяє три поняття: «духовність – душевність – моральність». Духовність, духовне життя, – на думку дослідниці – та частина життєдіяльності людини, яка пов'язана з її свідомістю, мисленням і спрямована на усвідомлення свого «Я» [4, с.14]. Тобто, це робота розуму та волі з власного самовдосконалення і в дошкільному віці вона лиш закладається як основа для подальшого духовного розвитку дитини.

Душевність – це внутрішній світ дитини, а моральність, на думку вченої, це умова розвитку основ духовності і душевності, це життєдіяльність дитини за законами добра, безкорисливості.

Неля Лисенко вважає основними чинниками християнського виховання релігійні та високоморальні світські ціннісні орієнтири, а на думку Мар'яни Марусинець: «Релігійна освіта потрібна всім членам суспільства, а найперше – педагогам. За словами великого Т.Г.Шевченка, вчитель був апостолом правди і уособленням нації. Цю місію повинен виконувати сучасний педагог через дисципліни суспільно-соціального циклу, розкривати нову методологічну основу, яка базувалася б на засадах гуманізації» [4, с.15].

Тому до особи вихователя ставляться досить високі вимоги. Це має бути людина «особлива», «небуденна», духовно багата, яка б мала в душі «іскру Божу», була носієм високих морально-етичних якостей, володіла знаннями з християнської етики [9, с.4]. Спостерігаючи за дітьми, які відвідують недільні школи, побачили, що їх культурно-виховний рівень вищий у стосунках з однолітками й оточуючими. У їхній поведінці характерним є прояв доброчинностей: любові, турботи, співчуття, милосердя, опіки. Діти відрізняються від своїх ровесників поміркованістю, стриманістю, прагненням до здійснення добрих справ. У них не виникає проблеми у стосунках з батьками, педагогами, однолітками та старшими людьми.

Анкетне опитування батьків, діти яких відвідують недільну школу нашого міста, показали, що 76% респондентів вважають доцільним виховувати дітей, починаючи з дошкільного віку, на християнських основах. А 80% опитаних виступають за те, щоб норми християнської моралі вводилися у навчально-виховний процес з дитячого садка. Отже, батьки погоджуються на вивчення християнських основ і виражають довіру до освітньо-виховного закладу.

Для формування основ християнської моралі, духовності дошкільників використовуємо художні твори, розробляємо систему занять для ознайомлення дітей зі звичаями та обрядами українців. Це дає більше можливостей наблизити підростаюче покоління до духовних джерел рідного краю.

Вершиною християнської системи цінностей є ідеал добра, який спонукає людину до милосердя, правди, справедливості, визнання людської гідності. Він облагороджує людські стосунки, удосконалює та гармонізує їх. Втілюючись у моральних та правових нормах, закріплюючись у різних державних та міжнародних документах, християнський ідеал забезпечує захищеність людини, утверджує гуманістичні принципи.

Дитина росте і розвивається. Спрямувати цей розвиток та керувати ним – обов'язок виховання, яке можна розглядати як позицію «поруч з вихованцем», «разом із ним». Християнське виховання, формування релігійного чуття – це також позиція «поруч», готовність допомогти та співпрацювати. Цей процес починається з дитинства і потребує допомоги дорослого. Приходячи у цей світ, дитина намагається зрозуміти його і посісти своє місце у ньому. А вихователь – то провідник дитячої душі, який покликаний сіяти в ній добро, виробляти гармонійну систему відносин дитини з навколишнім світом, розвивати внутрішні сили дитини, звільнити її душу від пристрастей, розкрити в ній образ Божий. Християнство не відмежовує дитину від навколишнього світу, а вчить її жити за Божими законами. Мета християнського виховання вбачається у створенні внутрішньої системи високих духовно-моральних цінностей.

Ідеал вічного життя, як стверджував видатний педагог В.Зеньківський, запропонований християнством, ставить перед педагогікою нелегке завдання – виховати дитину в дусі християнства для мирського життя і водночас не припиняти рух до життя вічного [4, с.15]. Настають ті часи, коли боротьба за душу людську досягає апогею. Ніхто не залишиться осторонь. Незахищена дитяча душа –

це поле бою добра і зла. Долучення до християнських цінностей видатні педагоги розглядають як невідмінну складову підготовки дітей до умов сучасності, допомогу в самоствердженні, пошуку сенсу життя. Звідси обов'язок вихователя – сформувати у дошкільнят уявлення про віру християнську, розповісти про Господа як творця всього світу; ознайомити із заповідями Любові, відповідно до яких любов до Бога органічно поєднується з любов'ю до людини; розкрити шлях наближення до морального ідеалу через дотримання дитиною християнських моральних правил у повсякденному житті.

Висновок. Формування християнських основ має важливе значення у вихованні дітей дошкільного віку та сприяє розвитку позитивних якостей: милосердя, гуманності, любові до Бога. Це багатогранний світ, який ще недостатньо вивчений. Безумовно, незалежній Україні потрібна працююча, чесна, доброзичлива особистість, яка любитиме свій народ і житиме за християнськими принципами. Сьогодні ми задумуємося над рядом питань: чому люди не завжди чинять за християнськими законами, де допускають помилки у вихованні дітей?

Ми вважаємо, що починати формувати християнські основи слід з дошкільного закладу, з ранніх років залучати дитину до джерел духовності. Над цією проблемою на сучасному етапі ще потрібно багато працювати.

Література

1. Богуш А.М. Шлях до милосердя і любові / А.М.Богуш // Дошкільне виховання. – 2001. – №2 – С.3-4
2. Коментар до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні: Наук. – метод. посібник / Наук. ред. О.Л.Кононко. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання». – 2 003. – 243с.
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1996. – 64 с.
4. Лещенко Н. Християнські традиції в системі дошкільного виховання / Н.Лещенко // Дошкільне виховання. – 2009. – №4. – С. 14-15.
5. Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта: наук. – метод. посібник / За ред. В.Г.Слюсаренко, О.В.Проскури. – К.: ІЗМН, 1998. – 196с.
6. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.): Нариси / Редколегія: М.Д.Ярмаченко (відп. редактор), Н.П.Камниченко (заст. відп. редактора), С.У.Гончаренко та ін. – К.: Рад. школа, 1991. – 381с.
7. Ушинський К.Д. Вибрані твори в 2-х томах. – Т. 1. – К., 1983. – 487с.
8. Ушинський К.Д. Вибрані твори в 2-х томах. – Т. 2. – К., 1983. – 359с.
9. Химич Н. Основи християнської культури – дошкільникам: Методичний посібник. – Переяслав-Хмельницький: С.В.К., 2007. – 72с.